

KUMU -19
77

KUML ¹⁹/₇₇

ÅRBOG FOR
JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

With Summaries in English

Jysk Arkæologisk Selskab satte dette Kuml for
OLE KLINDT-JENSEN
på 60-årsdagen den 31. marts 1978

I kommission hos Gyldendalske Boghandel,
Nordisk Forlag, København 1978

OMSLAG:
Fantasi over Jelling-ornamentik

Redaktion: Poul Kjærum
Tilrettelæggelse og omslag: Flemming Bau
Tryk og indbinding: Jydsk Centraltrykkeri A/S

Skrift: Baskerville 11 pkt.
Papir: Mat JC-blade 120 gr.

Copyright 1978 by Jysk Arkæologisk Selskab

ISBN 87-01-72891-1

INDHOLD/CONTENTS

<i>Poul Kjærum</i> : Ole Klindt-Jensen, 60 år	7
Skattefundet fra Rådved – The Rådved treasure	
<i>Jørgen Steen Jensen</i> : Fundet og mønterne	11
The find and the coins	36
<i>Niels-Knud Liebgott</i> : Lerkarrene og bronzegryden	40
The pots and the bronze vessel from Rådved	45
<i>Fritze Lindahl</i> : Sølvsmykkerne	47
Silver jewellery from Rådved	53
<i>Fritze Lindahl</i> : Textilerne	54
Textiles from Rådved	59
<i>Birthe Gottlieb</i> : Rådvedskattens konservering	61
Conservation of the Rådved treasure	63
<i>Erling Johansen og Aslak Liestøl</i> : Jellingsteinen. Steinhogger og runerister	65
The Jelling Stone. Sculptor and rune carver	82
<i>Mette Iversen og Ulf Näsman</i> : Smykkefund fra Eketorp-II	85
Ornaments found in Eketorp-II	99
<i>Jørgen Ilkjær og Jørn Lønstrup</i> : Illerup Ådal. Udgravningen 1976.	105
Illerup Ådal, excavations 1976	116
<i>Ulrik Møhl</i> : Bjørnekløer og brandgrave.	
Dyreknoabler fra germansk jernalder i Stilling	119
Bearclaws and cremation	127
<i>Niels H. Andersen og Torsten Madsen</i> : Skåle og bægre med	
stovinkelbånd fra Yngre Stenalder	131
Neolithic bowls and lugged beakers with chevron bands	155
<i>Torsten Madsen</i> : Toftum ved Horsens, et »befæstet« anlæg	
tilhørende Tragtbægerkulturen	161
Toftum near Horsens. A causewayed camp from the transition	
between Early and Middle Neolithic	180
<i>Hans Rostholm</i> : Neolitiske skivehjul fra Kideris og Bjerregårde i Midtjylland	185
Neolithic disc wheels from Kideris and Bjerregårde, central Jutland	210
<i>Jens Pinholt</i> : Røde fjerruller og social reproduktion i Santa Cruz øerne	223
Red feather rolls and social reproduction in the Santa Cruz Islands	237
Jysk Arkæologisk Selskabs publikationer	240

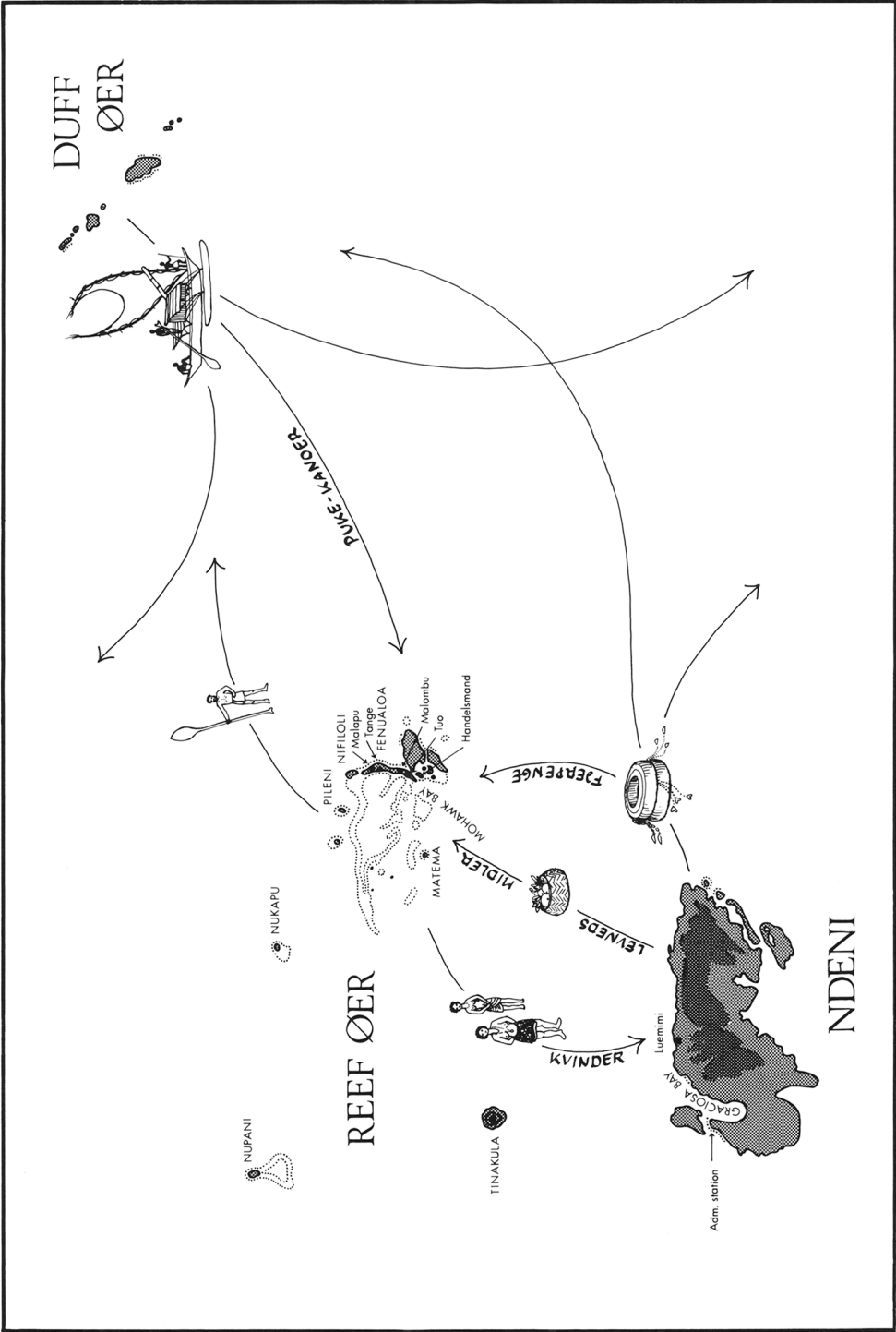
RØDE FJERRULLER OG SOCIAL REPRODUKTION I SANTA CRUZ ØERNE.¹⁾

Af Jens Pinholt

Etnografiske og arkæologiske genstande, med oprindelse fjernt fra beskueren i sted eller tid, tager sig ofte kuriøse ud, når de ligger i museer og samlinger, løsrevet fra den sammenhæng hvori de er blevet skabt, har fungeret og haft en selvindlysende mening. I denne artikel vil jeg søge at vise, hvorledes en udpræget etnografisk »kuriøsitet«, en genstand, der i første omgang påvirker den europæiske beskuer ved sin fremmedartethed, kan blive forståelig, når den anskues i den specifikke samfundsmæssige sammenhæng, den har eksisteret i.

I Aarhus Universitets etnografiske studiesamling på Moesgård findes tre eksemplarer af, hvad der normalt i etnografiske værker er blevet betegnet som *fjerpenge*. De er indkøbt i 1974 på den lille koralø, Nifiloli, i Santa Cruz Øerne i det sydvestlige Stillehav (2). Hvert eksemplar består af et 5 cm bredt og ca. 10 meter langt bånd eller bælte, der er fremstillet af plantefibre og rullet sammen i en spiral. På dette bælte er bundet små plader af sammenlimede duefjer, således at den lange række af plader overlapper hinanden som slangeskæl. Den netop synlige kant af hver af de små fjerplader er beklædt med røde, dunede fjer fra en lille honningfugl, hvilket bevirker, at hele det lange bælte, når det er rullet ud, fremtræder med en smuk karmoisinrød overflade. Dette er tilfældet med det ene af de tre eksemplarer. De andre to fremtræder med henholdsvis en rødbrun, spættet og en helt fedtetbrun overflade, fordi de røde fjer er blevet slidt ned efter mange års håndteringen (3).

Jeg har foretrukket at anvende betegnelsen *fjerrulle* i stedet for den almindelig anvendte *fjerpenge*. Rullerne har i visse henseender fungeret på samme måde som vore penge; og umiddelbart fremtræder den empirisk iagttagelige pengefunktion i forbindelse med udveksling af så forskellige sager som kvinder, jord, kanoer og føde som signifikant i sig selv. Men der er ofte noget direkte vildledende ved at bruge vore egne kulturspecifikke termer; som i dette tilfælde *penge*, på andre sociale og kulturelle sammenhænge. Understregningen af en tilsyneladende lighed mellem forskellige fænomener, således som den kommer til udtryk på et uanalyseret fremtrædelsesplan, kan på skæbnesvanger vis bortlede vor opmærksomhed fra mulige, betydningsfulde forskelle på et dybere, strukturelt plan. Det er mit håb, at betydningen af netop dette forhold vil fremgå af den følgende behandling.

Lokalsamfund og regionalt udvekslingssystem.

Santa Cruz Øerne, der ligger ret isoleret fra omverdenen, består af tre større, såkaldte høje øer af vulkansk oprindelse (Ndeni, Utupua og Vanikoro) samt en hel del mindre øer spredt over et stort havområde. Det er fortrinsvis de nordlige Santa Cruz Øer, nemlig Ndeni, Reef Øerne, en gruppe lave koraløer ca. 35 km nord for Ndeni, og Duff Øerne, en gruppe småøer af vulkansk oprindelse, ca. 100 km nordøst for Reef Øerne, der er vigtige i den sammenhæng, som behandles her.

Ndeni er ikke alene betydeligt større end de andre øer (37 km lang og 18 km bred); den er også langt rigere på frugtbar jord til dyrkning af vigtige rodfrugter som yams og taro end småøerne mod nord. Reef Øerne kan økologisk opdeles i henholdsvis de større, let hævede øer øst for den store fiskerige lagune og de ganske små øer, der ligger mere spredt mod vest. På de østlige Reef Øer tillader et tyndt humuslag dyrkning af rodfrugter, mens der næsten ikke findes dyrkbar jord på de vestlige. Men alle øer uden forskel er tæt trædækkede, og brødfrugt, kokosnødder, papaya og en række andre træfrugter er af stor betydning for ernæringen. Især på de karrige vestlige Reef Øer spiller træafgrøderne en afgørende rolle, ligesom fiskeri på revet og i lagunen har en fremskudt plads her.

I 1970 blev befolkningen på Ndeni opgjort til 3433, på Reef Øerne til 3840 og på Duff Øerne til 213. I denne totalbefolkning på knap 7500 er sprogforholdene – i lighed med mange andre steder i det melanesiske område – yderst komplekse. I alt tales der 5 forskellige sprog (4): tre indbyrdes forskellige papuasprog på Ndeni; et fjerde papuasprog på de østlige Reef Øer; og endelig et polynesiske sprog på de vestlige Reef Øer samt på Duff Øerne. Trods denne sproglige forskelligartethed, der bl.a. vidner om en indvandring til dette melanesiske område af en polynesiske befolkningsgruppe, er der, hvad angår ydre, racemæssigt præg og en lang række kulturelementer, tale om en markant udjævning af tidligere forskelle. Man kan sige, at de nordlige Santa Cruz Øer racemæssigt og kulturelt kendetegnes ved et væsentligt fællespræg, som lokalt fremtræder med forskellige nuancer. Dette synes helt i overensstemmelse med de særlige samfundsmæssige forhold, der formodentlig i ret lang tid har præget området, indtil den europæiske indtrængen begyndte at ændre disse forhold i bund og grund. I politisk henseende har der været tale om autonome, små landsbysamfund, hver med deres egne ledere, hvis indflydelse sjældent rakte ud over lokal-

Fig. 1: Kort over de nordlige Santa Cruz Øer. De vigtigste strømme i det traditionelle udvekslingssystem er angivet. Men øerne Utupua og Vanikoro længere mod syd, som også var knyttet til systemet, er dog udeladt her. (Tegning: Elsebet Morville).

Map of northern Santa Cruz Islands showing the most important currents in the traditional exchange system. The islands of Utupua and Vanikoro further south, which are also linked to the system, have been omitted.

Fig. 2: Endnu i 1974 var fjerruller en realitet i det sociale liv i Santa Cruz Øerne. Men deres betydning var stærkt reduceret i forhold til tidligere. De var fortsat en helt acceptabel betalingsform mellem lokale folk, når der var tale om køb eller salg af f.eks. kanoer, grise eller et større parti rodfrugter, tørret brødfrugt eller anden føde. Men australske dollars havde overtaget rullernes plads i de fleste transaktioner. Det forhold, at fjerruller og australske penge frit kunne udveksles gensidigt, bidrog dog til at lette cirkulationen af de stadig færre fjerruller.

Billedet viser George Tavake fra Nifiloli med den fineste af de tre fjerruller, som i 1974 blev erhvervet til Aarhus Universitets etnografiske studiesamling på Moesgård. Han har netop taget rullen ned fra dens dunkle, røgfyldte opbevaringsplads på hylden over ildstedet og pakket den ud af de mange lag af tørre blade og gamle tøjrester, som beskytter den mod den fugtige tropeluft og de skadelige insekter.

Georg Tavake havde modtaget denne fjerrulle som nr. 1 (den fineste rulle) i brudepris for en ung pige, S. O., hvis mor George Tavakes far i sin tid havde været med til at udrede brudepris for, idet han havde bidraget med nr. 1. Da faderen var død for nogle år siden, havde George Tavake nu, som ældste søn, overtaget retten til at modtage en andel i brudeprisen for S. O. »frugten« af det ægteskab hans far havde været med til at etablere.

Den tidligere ejer af denne fjerrulle havde arvet den af sin afdøde far, som engang havde modtaget den af en mand på Ndeni som betaling for et par grise. Eksemplet illustrerer således de nye fjerrullers spredning fra deres produktionssted, den centrale ø i udvekslingssystemet.

As late as 1974 feather rolls were a reality in the social life of the Santa Cruz Islands, but their importance was much reduced. They were still a perfectly acceptable means of payment between local people, when it was a matter of purchase or sale of for instance canoes, pigs or a large quantity of root crop, dried breadfruit or other food. But Australian dollars had taken over the role of the feather rolls in most transactions. The fact that feather rolls and Australian money could be freely exchanged eased the circulation of the increasingly fewer feather rolls.

The photograph shows George Tavake from Nifiloli with the finest of the three feather rolls obtained for Aarhus University's ethnographical collection at Moesgård. He has just taken the roll down from its dark, smoky place on the shelf over the fire and unpacked it from the many layers of dry leaves and old rags which protect it from the harmful tropical atmosphere and noxious insects.

Georg Tavake had received this feather roll as no. 1 (the finest roll) of the bride price for a young girl, S. O., whose mother George Tavake's father had helped to provide the bride price for, contributing no. 1. Since his father had been dead for several years, George Tavake had now, as eldest son, inherited the right to receive a portion of the bride price for S. O., "the fruit" of the marriage his father had helped to establish.

The previous owner of this feather roll had inherited it from his dead father, who had received it from a man of Ndeni in payment for a couple of pigs. The example thus illustrates the spread of the new feather rolls from their production site, the central island in the exchange system.

planet. Men disse landsbyer var samtidig knyttet til hinanden gennem et regionalt udvekslingssystem (5). Store handelskanoer var konstant på fart mellem øerne medførende håndværksprodukter, grise, rodfrugter og andre former for føde og eftertragtede ressourcer. Dertil kom, at mange ægteskaber blev indgået på tværs af de sproglige og politiske skillelinjer.

Handelen byggede på en differentieret overskudsproduktion i de enkelte lokalsamfund og bidrog samtidig til at stimulere denne produktion. Områdets økologiske forskelligartethed – forskellen på større og mindre øer og den ulige adgang til fundamentale subsistensressourcer som agerjord og fi-

skegrunde – er en nøgelfaktor i forklaringen på, at de små, autonome lokalsamfund var integrerede i et større regionalt system, men også på at de ikke var integrerede på lige fod i systemet. Hovedtendensen i udvekslingerne var, at en strøm af rodfrugter og anden føde gik fra Ndeni mod de mindre frugtbare øer. Især de polynesiske Reef Øer var helt afhængige af et ekstra fødetilskud udefra. Ind mod Ndeni gik til gengæld en strøm af kvinder, især fra de mindste øer, hvor befolkningspresset på ressourcerne var stort. Polynesiske kvinder blev gift med mænd fra de østlige Reef Øer eller fra Ndeni, og nogle unge piger blev rent ud solgt til mandshuse på Ndeni og holdt der til seksuel adspredelse og som prestigesymbol for de velhavende ejere (6).

Det er sikkert betegnende for de polynesiske Reef-folks særlige behov for at vedligeholde handelssystemet, at det primært var dem, der ejede de store handelskanoer og sejlede med dem. Det var imidlertid folkene på Duff Øerne, der byggede de store kanoer for derpå at sejle dem ned til sprogfællerne i de vestlige Reef Øer og sælge dem til disse. Dette viser, at den regionale specialisering i nogle tilfælde endog rakte videre, end de økologisk betingede forskelle begrundede. Forskellige distrikter eller øer bidrog med produkter, som principielt også kunne have været fremstillet andre steder. Det betydningsfuldeste eksempel på dette forhold var fjerrullerne. De var stærkt eftertragtede overalt i de nordlige Santa Cruz Øer. Ikke desto mindre blev

de alene fremstillet i visse distrikter på Ndeni, til trods for at fjerene og plantefibrene er tilgængelige også på andre øer.

Det sted, hvor koblingen foregik mellem det regionale udvekslingssystem og det enkelte lokalsamfund, var mandshuset. Dette hus var det dynamiske centrum i landsbyen og arnepunkt for alle større fællestiltag. Her samledes daglig mændene fra et antal familier under uformel ledelse af den mand, der især udmærkede sig ved initiativrighed og organisationstalent. Der var ikke, som f.eks. i det egentlige Polynesien, tale om faste, stratificerede æt-grupper, hvis senior-mænd var høvdinge i kraft af tilskrevet status. Enhver leder måtte selv erhverve sin status. Han måtte til stadighed gøre sig fortjent til at være anerkendt som leder ved at tage initiativet til og organisere handelstogter eller fællesarbejder, ved at løse opkommende konflikter og arrangere ceremonier, danse og maduddelinger, der var en vigtig del af det sociale liv, og ved i det hele taget at støtte sine fæller, når der var behov for det.

Dette meget summariske rids har haft til formål at vise grundtrækkene i den sammenhæng, hvori de røde fjerruller fungerede i tiden op mod europæisk indtrængen. Rullerne har haft en fremtrædende plads i begge de vigtige sektorer af den samfundsmæssige helhed, det regionale udvekslingssystem såvel som det lokale landsbysamfund.

FJERRULLER I DET FØR-KOLONIALE SAMFUND.

På grundlag af den generelle præsentation af hovedkomponenterne i den før-koloniale, samfundsmæssige helhed, hvori der har været lagt vægt på at anskueliggøre samspillet mellem lokalsamfundene og den regionale totalitet, de udgør i kraft af udvekslingssystemet, kan fjerrullerne nu tages mere indgående op.

Den differentiering, som netop holder lokalsamfundene sammen i en re-produktiv totalitet, men som også bevirker, at sammenhængen tager sig lidt forskellig ud, alt efter fra hvilket specifikt lokalsamfund man anlægger sin synsvinkel, gør det formålstjenligt for overskuelighedens skyld at koncentrere behandlingen om de polynesiske, vestlige Reef Øer. Dette forhindrer dog ikke, at jeg tager andre lokaliteter i systemet op til supplering, hvor jeg finder det formålstjenligt eller nødvendigt.

Udgangspunktet er subsistenssituationen, de grundlæggende materielle vilkår for samfundslivets fortsatte reproduktion i den givne form. Hvor kvinderne på Ndeni f.eks. især var hårdt engageret i agerbrugsarbejde, havde de polynesiske kvinder tid til at tage andre former for arbejde op, for der fandtes næsten ingen dyrkbar jord på deres øer. De fremstillede især flettede tasker og måtter af plantefibre. Mændenes arbejde var primært rettet mod havet. Foruden at foretage handelsrejser fiskede de på revet og i lagunen foran landsbyen eller fangede hajer på det åbne hav uden for revet.

Fig. 3: Ceremoni i landsbyen Malapu i de østlige Reef Øer 1974. Børnene – heriblandt også etnografens datter – iføres lændeklæde, som derefter altid skal bæres. Fjerrullen giver ceremonien en særlig kraft og understreger situationens betydning. Børnenes hår er i den festlige anledning blevet indgnedet med gurkemeje, et gult farvestof som indføres til Reef Øerne fra Ndeni. Det store hus i baggrunden er mandshuset, der i Malapu endnu er centrum for meget af mændenes liv.

Ceremony in the village of Malapu in the eastern Reef Islands in 1974. The children – including the author's daughter – are invested with loin cloths which must always be worn hereafter. The feather roll gives the ceremony a special potency and underlines the importance of the situation. Turmeric, a yellow colouring matter imported into the Reef Islands from Ndeni, has been rubbed into the children's hair for the festive occasion. The large house in the background is the men's house, which in Malapu is still the centre of much of the men's lives.

Men det vigtige forhold for polynesierne var, at der lokalt på de små koraløer ikke var føde nok til befolkningen. Dermed var incitamentet til at deltage i et regionalt udvekslingssystem til stede. Men det var ikke store sager, der kunne sælges til gengæld for den føde, som skulle købes. I den forbindelse synes det næsten logisk, at unge kvinder blev det middel, som kunne koble de ressourcefattige øer på udvekslingssystemet. »Eksporten« af giftefærdige kvinder til Ndeni og til de østlige Reef Øer bragte dels på en direkte måde bedre balance mellem befolkningstallet og de ressourcer, der var til rådighed og gav dels mulighed for, ved hjælp af brudeprisen erlagt i fjerruller, at sikre den nødvendige ekstra føde fra andre øer.

Set i dette perspektiv var polynesierne allerede i udgangssituationen placeret som en marginal, underlegen, gruppe i udvekslingssystemet. De var

tvunget til at søge kontakt uden for deres egne øer for at kunne overleve. Ser vi modsat på sagen fra Ndenis side, må det tages som udtryk for denne øs økonomiske overlegenhed og centrale placering i systemet, at den, på grund af sine mere gunstige subsistensbetingelser, kunne opsuge ekstra arbejdskraft udefra i form af kvinder. Disse kunne gå direkte ind i agerbrugsproduktionen og bidrage til at frembringe et lokalt overskud af føde. Ndenifolkene var interesserede i at være med i udvekslingssystemet, men ikke ud fra samme fundamentale behov som polynesierne. Deres store, frugtbare ø var og blev midtpunktet i systemet, og de behøvede ikke at bevæge sig ud derfra (7). Et andet udtryk for Ndenis dominerende position er, at det netop var denne ø, der havde kontrol med fremstillingen af fjerrullerne, som var så eftertragtede over alt i systemet.

Polynesierne blev således den aktive part i handelen mellem øerne. Det var dem, der som sømænd uafsladelig var på farten i de store udliggerkanoner. Men de var ikke helt uden støtte, når de var på togt borte fra deres hjemøer. De mange ægteskaber mellem polynesiske kvinder og papuanske mænd, der alle uden undtagelse medførte parrets permanente bosætning i mandens lokalsamfund, har i tidens løb givet sig udslag i en kraftig polynesisering af befolkningen på Ndenis nordkyst. Børn af sådanne blandede ægteskaber må, på samme måde som det er tilfældet i dag, ofte have været tosprogede eller i det mindste have forstået deres mors sprog. Her var naturlige baser for sømændene fra kvindernes oprindelige hjemøer.

Set i den polynesiske sammenhæng var det betydningsfuldt, at transaktioner af enhver art i udvekslingssystemet, hvad enten det drejede sig om kvinder, nye handelskanoner eller rodfrugter, foregik med fjerruller som almindeligt betalingsmiddel. Eftersom sådanne ruller alene blev fremstillet på Ndeni, var de altid et efterspurgt, knapt gode på de polynesiske Reef Øer. For polynesierne var det således nødvendigt at have kontrol med fjerruller, når der skulle skaffes føde i større stil til uddeling i landsbyen, en brudepris skulle etableres, eller andre ceremonier skulle afholdes.

Denne knaphedsfaktor, og de muligheder den gav foretagsomme mænd for at manipulere med den, har, i forbindelse med den lokale mangel på føde, nok bidraget til at etablere fjerrullerne – i sig selv komplet nytteløse genstande frembragt ved en kolossal arbejdsindsats – som et centralt element i hele den sociale reproduktionstotalitet. I disse øer gik vejen til prestige og indflydelse ikke som i en hel del lignende småsamfund over uddeling af føde, direkte akkumuleret ved en stor produktionsindsats. Kæden var forlænget med et led – fjerruller – og det faktum betød, at jagten på lederskab i de vestlige Reef Øer uvægerlig resulterede i en forstærket aktivitet i det udvekslingssystem, som netop var et så vigtigt led i lokalsamfundets fortsatte reproduktion.

At være aktiv i større stil inden for handelssystemet krævede imidlertid ud over den sømandsmæssige kunnen, der måtte erhverves gennem erfa-

ring, indledende ejerskab af de kostbare fjerruller, som en ny handelskano bygget på Duff Øerne måtte betales med. En sådan kano var helt uden sammenligning det værdifuldeste produktionsmiddel i Santa Cruz Øerne. Men det var også nødvendigt at have kontrol med tilstrækkelig mange mænd, som kunne bemane kanoen til sejlads. En handelskano krævede normalt en besætning på 4-6 mand. Det følger af alt dette, at de mænd, som kontrollerede handelsekspeditionerne og dermed også indtaget af nye fjerruller og føde fra Ndeni eller andre øer, var de allerede etablerede og ledende mænd.

Hvem var da disse ledende mænd?

Her får vi hjælp af teksten til en af de ceremonielle dansesange, som Ndeni-mændene fortsat synger, når de på dansepladsen midt i landsbyen, i en sen nattetime, langsomt, med en højlydt stampen, bevæger sig i kreds. At sangen i dette tilfælde stammer fra Ndeni, er uden betydning for vor sammenhæng, for dels har de polynesiske mænd overtaget sådanne sange til brug hjemme i deres egne landsbyer, og dels havde mandshuset, som sangen handler om, de samme centrale funktioner over alt i det område, som var inkluderet i udvekslingssystemet. Mændene synger:

Mange kvinder spørger, hvor de kommer fra, eiaa!

Penge (fjerruller) kommer fra mandshuset.

Min bror har stærk magi (til at skaffe fjerruller og dermed rigdom) (8).

Mandshuset lå centralt, men vendt mod havet, nær ved kanoernes landingsplads. Her samledes mændene, når de ikke var på handelstogter, for at diskutere, planlægge og hvile. I princippet var det et egalitært fællesskab uden noget formelt lederembede. Men alligevel var det et gennemgående træk, at én eller nogle få, særlig aktive og initiativrige mænd – som regel ældre – førte ordet og indirekte styrede resten af mændene. Yngre mænd, og da især de endnu ugifte, var primært i den lyttende rolle, rede til at følge og støtte de ledende.

Mandshuset var det konkrete udtryk for gruppens fællesskab. Det var centrum for eller udgangspunkt for alle dens fælles aktiviteter. Og det forhold, at lederen her tog initiativet til, at fællesarbejder og handelsekspeditioner blev udført til bedste for hele gruppen, og at han drog omsorg for at mægle i gruppens interne konflikter eller for at uddele føde til mandshusets medlemmer og deres familier, var netop rationalet bag mandshusets oprettholdelse. Huset betegnedes gerne som »hans« (lederens) hus; og det stod og faldt med hans stadige formåen at holde mændene solidariske i fællesskabet og loyale over for ham. Ét eller flere aktive og stærke mandshuse var det sikreste tegn på en blomstrende landsby, mens modsat et svagt mandshus afslørede samfundets nedgang om ikke ligefrem forfald.

Det er interessant at konstatere, hvorledes fjerruller – samfundets mest eftertragtede værdigenstande – var koblet ind på mange af aktiviteterne

omkring mandshuset. Denne kobling fungerede således, at de folk, som i særlig grad havde adgang til fjerruller, dermed automatisk havde kontrollen med vigtige samfundsmæssige forhold og institutioner. Først og fremmest betød det, at en mand var i stand til at administrere mange fjerruller i relation til landsbyfællerne, at han var i stand til derved at gøre andre afhængige af sig. Ved at yde folk en bistand, som alene kunne ydes i form af fjerruller, kunne den velhavende mand sætte andre i en taknemmeligheds-gæld til sig, der i mangel af fjerruller kun kunne gengældes med loyalitet og arbejde. Det var et hovedtræk, at kun de ældre eller i hvert fald modne mænd havde adgang til at erhverve sig fjerruller i større omfang. Kun de var i stand til at samle tilstrækkeligt med andre mænd om sig, for kun de var socialt acceptable som ledere. Børnene og de unge mænd var netop afhængige af de ældres brug af fjerruller for selv derigennem efterhånden at kunne blive »socialt voksne« og dermed mulige ledere.

Flere forskellige ceremonier, som f.eks. gennemboring af øreflipper og iførelse af det første lændeklæde, hvis afholdelse krævede store maduddelinger, markerede stadier i barnets opvækst. Gennemgang af disse ceremonier og deres omfang var målestok for de pårørendes status, men også for barnets fremtidige voksen-status. Ofte var en handelsrejse til Ndeni og indkøb af ekstra føde til uddeling en nødvendig forudsætning. Afholdelse af den slags ceremonier, som var af afgørende betydning for barnets sociale fremtid, afhang således af, om dets pårørende eller andre voksne var i stand til og villige til at afholde de nødvendige udgifter.

Men endnu vigtigere var hele brudepriskomplekset. Ved giftermål i de vestlige Reef Øer skulle der udredes en brudepris på 10 fjerruller af gradvis faldende værdi, startende med et meget kostbart eksemplar. Den unge mand og pige, som det drejede sig om, var ikke inddraget direkte i brudeprisforhandlingerne eller prisens udredning. Det var de nærmeste slægtninge, og her primært fader, ældre brødre og morbror, som var interesserede og direkte involverede i brudepristransaktionen. En ung mand var således helt afhængig af sine ældre slægtninges hjælp for at kunne blive gift og dermed for at erhverve sig status som »voksen« mand, hvis ord og mening havde nogen vægt. Dersom den unge mands nærmeste slægtninge ikke var i stand til, eller måske ikke ville, arrangere et ægteskab for ham, var der den mulighed, at han kunne knytte sig til en velhavende mand og bistå denne med arbejde og loyalitet i eventuelle konflikter. Til gengæld ville den rige mand så sørge for at tilvejebringe brudeprisen og arrangere ægteskabet. Dette var en vigtig måde at etablere loyalitetsforhold på, og ambitiøse mænd brugte bevidst strategien med at udrede brudepriser til at udvide deres tilhængerskare og dermed styrke deres basis som ledere.

Også løsning af konflikter mellem personer eller grupper krævede brug af fjerruller. Og stridigheder – ofte med kamp til følge – var hyppige. Bilæggelse af stridigheder bestod i at parterne gensidigt betalte kompensati-

Fig. 4: Endnu i 1974 kunne der i Reef Øerne etableres en fuld, traditionel brudepris bestående af 10 fjerruller. I de fleste tilfælde indgik dog grise og australske dollars i stedet for en del af de 10 ruller.

Billedet er fra Tange i de østlige Reef Øer. Den unge mands far og morbror står ved de 10 fjerruller, som de er klar til at tilbyde pigens familie i brudepris. De fineste røde ruller er i bunden. Kvaliteten aftager, efterhånden som man går opad i stablen. Under forhandlingerne mellem de to parter vil hver af rullerne blive rullet ud og omhyggeligt vurderet.

As late as 1974 a full traditional bride price consisting of ten feather rolls could still be established in the Reef Islands, although in most cases pigs and Australia dollars replaced some of the rolls.

The picture is from Tange in the eastern Reef Islands. The young man's father and maternal uncle are standing by the ten rolls, which they are ready to offer the girl's family as a bride price. The finest red rolls are at the bottom. Quality falls from the bottom up. During negotiations every roll will be rolled out and carefully appraised.

on i form af fjerruller i forhold til den grad af tort og svie, modparten var blevet tilføjet. En gammel mand fortalte mig om en strid, der fandt sted i hans barndom mellem 1910 og 1920: N krøb ind til (havde samleje med) P's kone, hvilket blev opdaget. Dette forårsagede en kamp med bue og pil mellem de to mænd, der hver for sig blev støttet af medlemmer af deres respektive mandshusgrupper. I kampen blev N og en mand på P's side såret. Striden afsluttedes ved at N (bistået af sine fæller) betalte 10 fjerruller til P, og P (bistået af sine fæller) betalte 10 ruller til N.

Ved kampe mellem forskellige lokalsamfund måtte den tabende part udrede en meget høj erstatning i fjerruller. Kunne den ikke præstere dette, var der kun den ene mulighed tilbage at udlevere en ung, ugift pige, som modparten senere for en formidabel betaling i fjerruller (10 gange højere end en normal brudepris) kunne afhænde til et velhavende mandshus på Ndeni. Her holdtes pigen til seksuel adspredelse for sine ejere, men primært som prestigesymbol for dem. Det er sandsynligt, at dette ligefrem har været en stærkt medvirkende årsag til de hyppige kampe i Reef Øerne. Fritelsen for en stærk gruppe til på den måde at udnytte en svagere ved at presse den ud i en ulige kamp, var altid stor. Det var dog, ifølge Davenport, kun folkene i de østlige Reef Øer, der søgte at berige sig ved denne specielle form for »kvindeeksport«. Men frygten i de vestlige Reef Øer for at blive involveret i kampe, som de ikke kunne betale sig ud af med fjerruller, var en realitet, som sættes i relief af de mange mandshuskvinder, der i 1923 på kolonimagtens krav blev returneret fra mandshuse på Ndeni til Reef Øerne.

Set i dette lys bliver det indlysende, hvilken betydning fjerruller har haft i konfliktsituationer. Med de hyppige stridigheder, der prægede de små samfund, og med den specielle form for konfliktløsningsmekanisme, der gjorde fjerruller nødvendige, var rige mænd også her placeret i en nøgleposition, mens folk uden adgang til fjerruller var ilde stedt. Som den gamle mand sagde til mig:

En leder skal være rig. Han passer på sine folk ved hjælp af sin rigdom, for han kan standse deres stridigheder med sine fjerruller.

Om en af de sidste store polynesiske ledere, der døde for få år siden – en mand der var kendt og respekteret over hele ø-området som en utrættelig kanosejler, altid på handelstogter – forklarede en af hans pårørende med tydelig stolthed over for mig:

I B.T's hus var der syv hylde med fjerruller, og hver hylde var fyldt helt op til hustaget. Tre var til brug i konflikter. Tre var til at hjælpe unge mænd med brudepriser. Og rullerne i det sidste stativ brugte B.T. til andre formål som f.eks. en ny handelskano.

Ud fra det foregående kan følgende opsummeres:

Deltagelse i udvekslinger med andre lokalsamfund i ø-området var af vital betydning for den sociale reproduktion i de små, polynesiske landsbyer i

de vestlige Reef Øer. Igennem det regionale udvekslingssystem blev røde fjerruller i begrænset omfang kanaliseret ind i lokalsamfundet, men således at ældre mænd havde særlige muligheder for at kontrollere dem. Fjerrullerne blev i den lokale sammenhæng knyttet til visse strukturelle nøgleprocesser, som etablerede og fastholdt de yngre mænd og andre uden fjerruller i afhængighed af de ældre – og især af dem med adgang til mange fjerruller. Denne afhængighed blev af de ældre, velhavende mænd konverteret til arbejdskraft på de for samfundets reproduktion fundamentale områder: subsistensproduktion og handel. Dette resulterede igen i indkanalisering af nye fjerruller udefra. Ringen var dermed sluttet.

Som afslutning på dette afsnit vil jeg fremsætte nogle supplerende, løsere – og muligvis mindre holdbare – betragtninger:

Man kan nok undre sig over, hvorledes bælder af røde fjer i sig selv kunne udstyres med og bibeholde en så formidabel betydningsfuld rolle i et system som det her beskrevne, hvor prestige og indflydelse var forholdsvis flygtige fænomener baseret på initiativrige mænds manipulation med de selvsamme bælder.

Det fortælles fortsat i dag almindeligvis om meget rige mænd, at de besidder en særlig rigdomsmagi, som de har fået ad overnaturlig vej. Om fjerruller i sig selv ved man fra ældre kilder som R. H. Codrington, at de har været brugt i forbindelse med religiøse ceremonier, f.eks. i anråbelse af de overnaturlige magter (9). At fjerruller stadig anses for at være andet og mere end et simpelt betalingsmiddel, vidner det følgende om. Da jeg købte den fineste af de tre her omtalte ruller i 1974, havde ejeren haft den liggende en tid i et ubeboet hus. På min forespørgsel om det ikke var for risikabelt i betragtning af de mange tyverier af europæiske penge, der finder sted nu om dage i området, svarede han, at ingen tør stjæle en fjerrulle, for den er belagt med tabu.

Men mest tankevækkende er dog Codringtons betragtning om magtbegrebet i relation til den typiske melanesiske leder:

... al iøjnefaldende succes er et bevis på, at en mand har *mana*; hans indflydelse afhænger af det indtryk, det gør på folk, at han har det; han bliver leder (chief) i kraft af det. Deraf følger, at en mands magt, skønt den er politisk eller social i sin karakter, er hans *mana* (10).

Og videre fortællingen om Natei, en leder i en landsby på nordkysten af Ndeni, der levede på Codringtons tid. Folk i Nateis by fortalte Codrington, at Natei, da han var ung, engang fulgte et flodløb langt ind på øen på jagt efter fugle med røde fjer til fjerruller. I skoven i øens indre traf Natei på folk, som lovede at besøge ham snart. De kom allerede få dage senere til Nateis by, endnu inden han selv var nået tilbage, og de blev vist ind i hans hus. Der forsvandt de for aldrig at blive set mere. Da Natei kom hjem, fandt han sit hus fyldt med fjerruller, og det stod da klart for alle, at de be-

søgende ikke havde været mennesker. Fra den tid var alle klar over, at Natei havde nær forbindelse med overnaturlige magter, og han blev den ledende mand i byen (11).

I denne beretning fremtræder fjerrullerne ligefrem som en gave fra overnaturlige magter og den rige mand som disse magters yndling. I det førkristne samfund, hvor folks trosliv var baseret på disse magter, og hvor rigdom blev forklaret som i tilfældet med Natei, var det derfor indlysende, at den rige mand var den rette leder.

Afslutning.

Der er inden for etnografien tradition for at arbejde med småsamfund som analyseenhed. Dette hænger bl.a. sammen med, at etnografen under feltarbejde opholder sig i lang tid i et lille, afgrænset område med eget sprog, et område der ofte udgør en selvstændig politisk enhed. Disse sproglige og politiske træk, som sætter det pågældende lokalsamfund i kontrast til det omliggende område, kan være yderligere forstærket af andre forskelle. Ikke mindst i Melanesien, med dets sproglige og kulturelle mangfoldighed og med dets politiske fragmentering i talløse, autonome landsbyer præget af gensidig fjendtlighed, har en sådan forskningsmæssig fokusering på lokalsamfundet været fristende. Relationer til omverdenen er naturligvis ikke blevet benægtet. Men udgangspunktet har været den afgrænsede politiske enhed, der primært er blevet analyseret og forklaret ud fra sig selv.

Der har dog også været forsøg på at analysere større, regionale sammenhænge i Melanesien som f.eks. Malinowskis og andres arbejder om Kulasystemet, Theodore Schwartz' om områdeintegration i Admiralitets Øerne og endelig de senere års relativt mange diskussioner af udvekslingssystemer i Ny Guinea. Disse har i høj grad inspireret mit syn på forholdene i Santa Cruz Øerne.

Men det er først og fremmest J. Friedmans argumentation for nødvendigheden af at tage analytisk udgangspunkt i det totale reproduktive system i stedet for den politiske enhed, der har præget min behandling af stoffet her. I et arbejde fra 1976 betoner Friedman, at reproduktion er et område-fænomen, hvori et antal adskilte sociale enheder kan sammenkædes i et større system. Om de *samfund*, etnografer normalt har arbejdet med som udgangspunkt for deres analyser, siger han, at de i virkeligheden kun kan betragtes som overfladefænomener, manifestationer af dybere relationer. Disse relationer udtrykker karakteristika ved reproduktionsprocesserne.

Det er i overensstemmelse med dette synspunkt, at jeg her har forsøgt at anskue de autonome lokalsamfund i Santa Cruz Øerne ud fra deres integrering i en større, regional, reproduktiv totalitet. Det er denne totalitet, der empirisk træder frem for os i form af et udvekslingssystem.

Det har ikke været mit formål her at tage en teoretisk diskussion op vedr.

denne synsmåde. Mit emne har primært været fjerrullerne. Men det skal anføres, at begrebet reproduktion her kun er brugt i en bred forstand, uden at være indkapslet i et specifikt formuleret teoretisk system og begrebsapparat. Det centrale er, at reproduktionen tager udgangspunkt i materielle realiteter. Helt fundamentalt drejer det sig om en kontinuerlig sikring af, at individer fødes og holdes i live på en sådan måde, at en given population videreføres uanset de enkelte individers begrænsede levetid. Dette implicerer igen en kontinuerlig sikring af, at materielle værdier produceres, cirkuleres og forbruges i et omfang, der ikke blot kan sikre populationens fortsatte beståen biologisk set, men også – og det er om dette punkt vor interesse især samler sig – videreførelsen og transformeringen af de sociale og kulturelle former, der dels er betingede af reproduktionsprocesserne, dels i sig selv betinger disse og er del af dem.

Det skulle i denne artikel gerne være fremgået, at det at følge de røde fjerruller rundt i Santa Cruz Øerne i virkeligheden er det samme som at følge en kæde af de mest betydningsfulde reproduktive processer i den samfundsmæssige sammenhæng.

SUMMARY

Red feather rolls and social reproduction in the Santa Cruz Islands.

The article seeks to elucidate an ethnographic “curiosity” by describing it in its characteristic social context. It deals with the so-called red *feather money* from the Santa Cruz Islands of the south-western Pacific.

The term *feather roll* will be used instead of “money” because it is regarded as unfortunate, at worst directly misleading, to use one of our own culture-specific terms for a phenomenon found in an entirely different social and cultural context.

It is the situation in the northern Santa Cruz Islands immediately before the arrival of Europeans which is described.

Ecologically, these islands are very different. The central island, Ndeni, is fertile and considerably larger than the others. The Reef Islands and Duff Islands further north are not so favourable for human settlement. The cultivation of root crops is of great importance in the eastern Reef Islands, but in small western islands there is not enough soil for agriculture. Here tree crops and fishing are of particular importance.

The nearly 7500 inhabitants of the northern Santa Cruz Islands speak five different languages, but in racial and cultural respects a considerable levelling out of earlier differences has occurred.

The political pattern was in the pre-European period typically Melanesian, i.e. there were a number of autonomous, small village communities. But in economic respects there was an integration of local communities in a regional exchange system, each region contributing its own special product. The main tendency in the system was that root crops and other forms of food flowed from the rich, central island, Ndeni, to the less fertile islands. The western Reef Islands in particular,

where the population spoke a Polynesian language, were dependent on the extra food. In the other direction, a stream of women passed from these marginal islands to Ndeni, where they married and settled. Characteristically enough it was people from the western Reef Islands who plied the islands with the great trading canoes. These people had a special need to maintain the trading system. But the canoes were built in The Duff Islands at the far edge of the system. In this way these remote islands were also included in the system.

The red feather rolls were produced only on Ndeni, but were much in demand in all the islands. They served as a common means of payment in exchange, but were also an absolutely vital part of various important social ceremonies in the local communities. Their employment as bride price was particularly important.

In each local community there was a men's house. Here the men gathered under the informal leadership of one or more of the elders. The men's house was the economic dynamo of the village and an expression of community, and from there derived initiatives for communal works and trading missions.

It is within this particular social context that the feather rolls should be understood, and it is the situation in the western Reef Islands which is described. It is important to understand that while the feather rolls were locally necessary, for example to obtain extra food for distribution in the village and for ceremonial purposes, they were a scarce commodity which had to be imported from Ndeni. This required a trading canoe and the 4-6 men necessary to man it. The men who in this manner were in a position to control the incoming feather rolls and their further use were in a key position. Or in other words, the pursuit of prestige, influence and leadership took place by means of the feather rolls, which automatically resulted in an increased activity in the exchange system.

The feather rolls were linked to several central social institutions, so that the elders, who were able to administer many rolls in relation to their fellow villagers, could thereby link others to themselves in a relationship of dependence. A bride price of ten feather rolls was necessary if a young man should be married, but he could not himself obtain them. This was a matter for the family elders, and often a wealthy local man would be called upon to help. All disputes were concluded with a payment in feather rolls. Here too, men with many feather rolls had special possibilities for helping the less wealthy.

The close relationship between wealth and leadership is illustrated by the following statement made to me by an old man: "A leader should be rich. He looks after his people with the aid of his wealth".

The dependence the leader puts others in with the aid of feather rolls could be converted into labour in connection with production and trade, for example the labour necessary to man and sail his trading canoe. This brought further feather rolls under his control. The ring was complete.

In this brief treatment of red feather rolls importance has been placed on showing them in connection with the central reproductive processes in the social totality in which they exist. Seen in this perspective it is clear that the small political entity, the local autonomous community, is too narrow an analytical foundation. As J. Friedman has pointed out, reproduction is a regional phenomenon. It is the total reproductive system, in which the local community is included as an element, we must take as a starting point for any analysis.

Jens Pinholt
Aarhus Universitet, Moesgård
Oversættelse: Peter Crabb

NOTER

- 1) Artiklen bygger delvis på forskningsmateriale indsamlet i Santa Cruz Øerne fra okt. 1973 til april 1975 med støtte fra Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd. Den videre bearbejdelse af materialet er muliggjort ved tildeling af et seniorstipendium fra Aarhus Universitet. Men hvad angår forholdene i før-kolonial tid, har jeg i meget vid udstrækning måttet ty til andre, skrevne kilder. Især står jeg i gæld til William Davenport. Hvis ikke hans forskellige arbejder vedr. området havde foreligget, ville min behandling her næppe have været mulig. Jeg skal inddrage mig til at foretage denne henvisning til Davenports arbejder under ét i stedet for at fylde hele artiklen med henvisningsnoter.
- 2) Santa Cruz Øerne har deres europæiske navn fra den spanske søfarer, Mendana, der i 1596 forgæves søgte at oprette en koloni på Ndeni, den største af dem. Øerne har siden 1898 været inkorporeret i det britiske kolonirige. De administreres fra Salomon Øerne 4-500 km mod vest og forventes, som en del af disse, at opnå politisk selvstændighed i 1978.
- 3) For en mere indgående beskrivelse af røde fjerruller og deres fremstilling se Davenport 1962 b.
- 4) For en udførligere omtale af sprogforholdene se Davenport 1962 a.
- 5) Selv Utupua og Vanikoro længere mod syd var knyttet til dette system, omend mere løst.
- 6) Kolonimagten forbød i 1923 salget af kvinder til mandshusene på Ndeni, men giftermål kanaliserer fortsat i dag et stort antal unge kvinder bort fra de små polynesiske Reef Øer.
- 7) Den sidste store handelskano gik ud af drift omkring 1966, og handelssystemet er i dag næsten helt brudt sammen. Men det er fortsat slående, at mens polynesierne bevæger sig omkring i hele området, sker det næsten aldrig, at folk fra Ndeni gæster de polynesiske Reef Øer.
- 8) Oversat efter Davenport 1975:43.
- 9) Se f.eks. Codrington 1891 (Reprint 1957):139.
- 10) Codrington 1891 (Reprint 1957):120.
- 11) Se Codrington 1891 (Reprint 1957):167-68.

LITTERATURLISTE

Brunton, R., 1975.	Why do the Trobriands have chiefs? (Man, N. S. 10).
Codrington, R. H., 1891.	The Melanesians. (Reprint 1957 : New Haven).
Davenport, W. H., 1962a.	Comments on »Oceanic Linguistics Today« (Current Anthropology 3 : 400-402).
Davenport, W. H., 1962b.	Red-feather money (Scientific American 206 : 94-104).
Davenport, W. H., 1964.	Social Structure of Santa Cruz Island (Explorations in Cultural Anthropology. Red. af W. H. Goodenough. New York).
Davenport, W. H., 1969.	Social organization notes on the northern Santa Cruz Islands : the Main Reef Islands (Baessler-Archiv, N. S. 17 : 151-243).
Davenport, W. H., 1972.	Social organization notes on the northern Santa Cruz Islands : the Outer Reef Islands (Baessler-Archiv, N. S. 20 : 11-95).
Davenport, W. H., 1975.	Lyric verse and ritual in the Santa Cruz Islands (Expedition 18,1 : 39-47).
Friedman, J., 1976.	Evolutionary models in anthropology (Manuskript).
Koch, G., 1971.	Materielle Kultur der Santa Cruz Inseln (Berlin).
Malinowski, B., 1922.	Argonauts of the Western Pacific (London).
Schwartz, T., 1963.	Systems of Areal Integration (Anthropological Forum 1 : 56-97).
Uberoi, J.P.S., 1962.	Politics of the Kula Ring (Manchester).